

Слободан Марковић

Универзитет у Бањој Луци

Филолошки факултет

Студијски програм српски језик и књижевност

markovic_czv@hotmail.com

СТАРИ ОДЈЕЦИ НОВИХ СЕОБА У РОМАНУ *ИСЛЕДНИК* ДРАГАНА ВЕЛИКИЋА

Апстракт: У овом раду ће се разматрати формалне и структурне карактеристике романа *Иследник* Драгана Великића, али и филозофско-идејни аспект дјела, за који би се могло рећи да дубоко кореспондира са *Сеобама* Милоша Црњанског. Овим радом се, прије свега, жели указати на неколико исходних тачака на којима почива овај роман, те се, самим тим, омогућава позиционирање Великићевог романа у равни савремене српске књижевности. Указујући на најзначајније књижевне поступке који откривају егзистенцијално-идеолошко-идејну структуру романа, жели се доћи до преформулисаних узорака старих мотива, који су овим романом наново освијетљени, а чија је вриједност и укоријењеност јасно видљива свуда око нас.

Кључне ријечи: исповијест, миграције, суматраизам, идентитет, лично, колективно, генетска условљеност, историјска условљеност

Полазећи на самом почетку од формалних карактеристика дјела, можемо примијетити да је подијељено у три дијела. Први дио карактерише исповједни тон приповиједања у првом лицу (*ich formm*), док у другом дијелу долази до удаљавања писца из самог тока романа, те он постаје свезнајући приповједач. Трећи дио је нека врста епилошке конкретизације из првог лица. Већ оваква подјела приповједачких позиција указује на карактеристичност појединачних сегмената романа и у погледу идејних праваца романа.

Први дио, наиме, представља исповијест главног лика романа, али кроз веома сложен спектар односа са мајком. У том првом дијелу, могло би се рећи, роман постаје скоро па лирска исповијест главног лика, и то на начин да се унеколико дефинишу и назиру полазне тачке за писање дјела. У првом плану ту долази до изражаја неколико структурних одредница и тематских цјелина које ће се развијати кроз дјело. Као прву и основну црту дјела ту свакако морамо навести миграције, један веома опширан тематски круг, који у себи обједињује и остале идејне сегменте дјела, као што су трагање за идентитетом, историјски контексти и преламања, али и неки поетички обрасци веома карактеристични за овај роман.

Када су у питању ти поетички поступци, треба свакако обратити пажњу на поступак којим писац тежи да постигне висок ниво аутентичности када кроз лик мајке у роману потенцира неопходност истинитости књижевног текста, као јединог суштинског и сврсисходног начина на који књижевност може да испуни своју намјену која је у овом роману дефинисана као ултимативна борба против заборав.

Дајући главном лику у првом дијелу романа своје име, лик и занимање писца, тј. оцртавајући контуре сопствене биографије, писац постиже саживљавање са током догађаја у роману, а стављајући у центар саме приче мајку, он жели, такође, да отвори питања и генерацијске, али и генетске разли-

читости и истовјетности, преломљене кроз призму крупних историјских догађаја који се на овом простору, рекло би се, циклично понављају. Наиме, Великић посматра сеобе слично као и Црњански, као историјску и донекле судбинску неминовност, која захвата скоро сваку генерацију Балкана. У сврху објашњавања овог феномена писац у роману кроји веома интересантан поступак стварајући својеврсни пратекст материјализован у виду мале свеске која садржи ни мање ни више него евидентиране податке о хотелима у којима је боравила мајка главног јунака, да би та свеска, пошто бива украдена, постала главни разлог развоја цијелог тока радње романа, а роман се претворио ни у шта друго него покушај реконструкције исте. То лик у дјелу чак експлицитно говори. Тако у роману срећемо бројне приморске и континенталне градове у којима је главни лик, али и сам писац, провео одређен дио свога живота, а сваки од њих носи нешто судбинско и каузално што у појединим тренуцима усмјерава и одређује људске животе.

Својеврсна мапа овог романа полази из Будимпеште, гдје се лик тренутно налази и гдје га затиче вијест о смрти мајке у старачком дому, што бива окидач за почетак и присјећање на једно прошло и давно нестало вријеме у коме је централна фигура мајка, али и преиспитивање сопственог идентитета и поодмаклог животног доба. Тада, кроз присјећање главног лика, долазимо и до Пуле, маленог мјеста Раше и Београда. Посебно мјесто у овој географији романа заузима Солун, у коме су, након великог пожара са краја деветнаестог вијека и зарад великих политичких потреса започеле миграције балканског становништва, које се нису завршиле све до посљедње деценије двадесетог вијека.

Ако имамо све ово у виду, свакако можемо закључити да је ово роман о индивидуалној и породичној историји, која је неодвојиви поток у матици опште друштвене историје и чије су појаве можда невидљиве многим, али се свих тичу. Сви ови градови су у роману предстаљени кроз хотеле, а то значи

као пролазне станице једног личног и константног егзодуса. На овај начин се у роману твори савремена формулација суматраистичке слике свијета, те мото *Сеоба – Бескрајни плави круг и у њему звезда* – који је израз тежње да се пронађе коначна одредница у овом роману, бива изврнут и дијаметрално другачије преформулисан, па гласи *Свако мора негде да буде*, а све што остаје јесу сјећања као основ борбе против нестајања. С тим у вези, бришу се све границе, и просторне и временске и друштвене, а почиње да влада један нови закон општег космичког који је условљен принципом насљеђивања, како генетско-предачког, тако и општег.

Када је у дјетињству, у Пули, код комшинице Лизете, чија ће животна прича постати засебан ток приповиједања у другом дијелу *Иследника*, главни лик гледао фотографије Солуна из неког прошлог времена, у њему се јавља осјећање да те људе са паноа већ познаје, а у једној другој епизоди у роману Александар Тишма у разговору са писцем/главним ликом говори да он треба да напише роман који ће у себи објединити топот корака са тротоара свих поменутих градова. У овом се, рекло би се, огледа савремена формулација онога што Црњански сматра универзалијом суматраизма.

И заборав је по овоме моделу преносив и генетски укоријењен. Писац због тога уводи образац Алцхајмерове болести, колико год апсурдно изгледало, као концепт конституисања идентитета. Писац, дакле, пише своја сјећања да га не би стигао свеопшти заборав који је почео да примјећује код своје мајке, чија су сјећања и била генератор који је покренуо пишчево преиспитивање и самоанализу, а путем које он испитује и личне и опште законитости по којима се конституишу поједине карактеристике личности и одређени постуци.

Та самоанализа почива на, рекло би се, појединачној анализи безбројних ега од којих је саткан свако од нас. Та ненабројива ја, која се с временом у мањој или већој мјери испоља-

вају, печат су и аманет предака, али и свих људи са којима су они били у било ком односу, и духовном и конкретном. Овакво гледиште од човјека ствара непрегледне мозаике навика, које одређују и стављају границе на његово постојање, а једино у чему је могуће да се испољи човјекова индивидуалност јесте оно што мислимо и стварамо духом, а књижевност (тј. роман као њена конкретизација) за писца и представља тај темељ на коме гради свијет сопствених успомена, које га издвајају и чувају од заборава.

Оваква генетичка условљеност, дакле, инструмент је за брисање и времена и простора у конкретном облику, али и начин да се отвори један посебан просторно-временски контекст преламања и сусретања индивидуа, које ће у неком будућем времену утицати јаче или слабије на судбине будућих нараштаја, и то, свакако, на оне мале животе који теку независно од глобалног тока историје, све до тренутка кад их, неспремне, ухвати ковитлац великих промјена.

Ово преламање неколико токова се дешава кроз мјестично укрштање путања два времена у истој тачки простора, тј. у истом граду или мјесту, које, опет, добија судбински значај за животе ликова у роману, а понајвише главнога лика. Такве двије преломне тачке у роману су, на примјер, Винковци, гдје бива украдена поменута свеска мајке главног јунака, да би он касније, такође у Винковцима, доживио саобраћајну несрећу, или српско-турска граница Зибевче, гдје као жељезничар ради дјед главног јунака, а преко њега у нови живот, а касније и да би се суочила са прошлошћу, иде и главна јунакиња другог, паралелног тока радње романа, Лизета. Овим се желе преиспитати могућности утицаја на сопствену малу (индивидуалну) историју и конституисање њених законитости, што је још једна од основних идејних концепција романа. Овоме у прилог говори и експлицитно пишчево позивање на Ремарка и његову новелу *Љуби ближњег свог*, која говори о константном лутању у потрази за стварним личним идентитетом.

Отварање засебног приповједачког тока у другом дијелу романа, као и ауторово својеврсно дистанцирање мијењањем начина приповиједања, доприноси истинитости и аргументарности овога дјела, а писац се удаљава од класичног модела биографије. Он, наиме, остаје на истом приповједачком трагу, али сада на њега гледа из перспективе посматрача, што, свакако, посматрано у цјелини са првим дијелом, представља својеврсно пресабрane утиске и подношење личног завршног рачуна.

У оваквом свјетлу можемо посматрати и конституисање (типично постмодернистички) дјела у дјелу, тј. приповиједање Лизетиног живота у форми засебног романа, кроз који сада главни лик из првог дијела добија још једну контуру самог аутора.

Овај секундарни ток у роману је и формално одвојен од главног тока романа у засебним поглављима, али се лако да примијетити да кроз детективско трагање једног писца за чињеницама из бурног живота једне тршћанске даме значи, практично, неисцрпно трагање стварног писца за идентитетом свога лика, а у крајњој линији и себе. Са друге стране, ако посматрамо из перспективе поднебља на којем се срећу ликови у роману, овај други ток радње романа представља репер за разумијевање историје и историјских промјена на широком простору који и нас окружује. Простор цикличних и константних пресељавања и поновних успостављања порушених и промашених живота.

Посебан аспект овога романа је и његов својеврсни социјално-савремени карактер, гдје се писац посебно осврће на стање данас, али употребљавајући систем вриједности који му је мајка успоставила у дјетињству. Тада он каже да су данас свијетом завладали људи који су бацали смеће по плажи или били некултурни у биоскопу. И овакав однос отвара још једну нову тачку гледишта, тј. перспективу дјечијег погледа на

свијет, чије је тумачење, свакако, значајно за разумијевање романа у цјелини.

ЗАКЉУЧАК

Овим радом смо жељели да укажемо на основне карактеристике романа *Иследник* Драгана Великића. Покушали смо да покажемо на поједине тачке гледишта које представљају основ конституисања овог дјела.

Закључили смо да Великићев роман представља колективну историју двадесетог вијека, као вијека крупних историјских прелома и промјена, испричану кроз једну дубоко личну исповијест о прошлом времену. Овај роман, дакле, прича о успоменама.

Са друге стране, роман представља унеколико и лични извјештај пред крај живота, али то чини на начин не мирења са судбином, већ у константној спреси трагања за личним идентитетом и то путем супротстављања философских категорија личног наспрам колективног и прошлости према садашњости, уобличавајући и преиспитујући мотив сеоба и њиховог утицаја на појединца на један савремен начин, па се може закључити да наше сеобе на овом простору никад нису и неће бити доведене до краја.